

19.04.2022

Is de Sovjet architectuur van Tasjkent nog steeds waardevol?

Aangezien Oezbekistan al enkele jaren worstelt met het lot van zijn erfgoed, leggen Ulughbek Kholmuradov en Bobir Klychev, architectenspecialisten en oprichters van het ADP-platform, uit welke gebouwen uit het Sovjettijdperk nog de moeite waard zijn om te bezichtigen.

Een artikel oorspronkelijk gepubliceerd door de onafhankelijke Oezbeekse media Hook.report.

Sovjet architectuur is niet zomaar een verzameling van typische gebouwen gebouwd volgens een standaard plan. Chroesjtsjovka's, flatgebouwen van vijf verdiepingen die werden gebouwd onder Nikita Chroesjtsjov (1958-1964), zijn natuurlijk legio in de post-Sovjetruimte. Er zijn echter ook oogverblindende en verbazingwekkende gebouwen, zoals de radio- en televisietoren in Tasjkent (boven), de hoofdstad van Oezbekistan. Maar hoe weet je of een gebouw echt architectonische waarde heeft die nog eeuwen bewaard moet blijven?

In de voetsporen van de sloop van Dom Kino, een symbolische bioscoop in de hoofdstad, legden Bobir Klychev en Ulughbek Khomuradov aan Hook.report uit hoe men architecturale kunst moet begrijpen en welke Sovjetgebouwen een toeristische waarde hebben.

Hook.report: Laten we met het belangrijkste beginnen. Hoe komt het dat sommige Sovjetgebouwen het tijdperk waardig weerspiegelen en andere niet?

Ulughbek Kholmuradov: Van de mokken op je tafel tot de gebouwen die je door het raam ziet, de combinatie van hun technische, functionele en esthetische kenmerken is altijd onderwerp van beoordeling. Op basis van deze elementen geef je het object een beoordeling. Maar iedereen heeft zijn eigen mening, en daarom zijn er uiterst concrete en precieze criteria ontstaan. Zij helpen te bepalen waarom sommige voorwerpen succesvol zijn en andere minder.

En er zijn geen technische criteria in de architectuur, zoals in de exacte wetenschappen?

O. K.: Een gebouw moet functioneel zijn, d.w.z. het moet rekening houden met alle stromen, het moet praktisch zijn en goed geïsoleerd. Er moet ook rekening worden gehouden met het architecturale en topografische landschap dat het gebouw omringt. Sociaal-economische factoren spelen ook een rol

Hoe beïnvloeden deze criteria de architectuur?

O. K.: In de Sovjettijd was de economie gepland en stond het Gosstroy boven de Bond van Architecten, zodat architecten een lagere rang hadden. De Gosstroy-experts werden geacht de leiding te hebben en zij gaven het bevel. Zo werd elk gebouw beperkt tot een onmiddellijke bouwwijze, vooral flatgebouwen.

Waarom hield Gosstroy toezicht op de architecten en hoe staat dit in verband met de economie?

O. K.: Omdat de hele economie beperkt was tot blokgebouwen. Het belangrijkste was om zo snel mogelijk te bouwen. Natuurlijk waren er experimentele gebouwen, zoals het "Jemchug" (parel, in het Russisch) gebouw en vele andere in de gehele voormalige Sovjet-Unie die op de Werelderfgoedlijst zouden kunnen worden geplaatst.

In ieder geval waren de economie en de hele sociaal-politieke formatie gepland, wat betekent dat iedereen binnen een bepaalde tijd een taak moest volbrengen. Het kapitalisme legt ook termijnen op, soms

In ieder geval was de economie en de hele sociaal-politieke formatie gepland, wat betekent dat iedereen binnen een bepaalde tijd een taak moest volbrengen. Ook het kapitalisme legt termijnen op, soms zeer krap, en het overschrijden daarvan kost geld, maar het heeft nooit een massale planning gekend, de criteria zijn eenvoudig niet dezelfde. Bovendien moesten de Sovjetingenieurs zich nog steeds aan de normen en bouwvoorschriften houden.

Over de hele wereld worden deze regels en normen beschouwd als adviezen en aanbevelingen, een indicator voor de professionaliteit van een goede ingenieur. In de Sovjet-Unie waren zij echter in de wet opgenomen en dus de regel. Het was onmogelijk iets anders te bouwen dan volgens deze regel. Je kon niet breder of smaller gaan, je kon niet variëren, je kon je eigen standpunt niet doordrukken. Je moest je strikt aan de bouwnormen en -regels houden, anders zou het project gewoon worden verbouwd.

De overgrote meerderheid van de gebouwen werd dus ontworpen volgens een patroon. Al met al was het een slim maar saai systeem.

Was deze situatie hetzelfde in alle landen van de voormalige USSR?

O. K.: Ook in de Sovjet-Unie waren er bouw bureaus en werden er experimentele bedrijven en collectieven gevormd. Maar de situatie bleef hetzelfde. Bovendien verdedigden deze experimentele bedrijven alles en iedereen. En vergeet Gosstroy niet, die altijd alles overzag.

Maar ze slaagden erin om experimentele en unieke gebouwen te bouwen. Ik denk dat dit een van de redenen is waarom westerse critici zo geïnteresseerd begonnen te raken in het Sovjet modernisme.

Hoe hebben ze het voor elkaar gekregen om zulke individuele projecten te bouwen met zoveel verboden?

O. K.: Vooruitgang komt altijd voort uit individualiteit: er bestaat niet zoiets als een groepje mensen dat een collectieve uitvinding doet. Een ontdekking komt altijd van eenling en individualisten die durven experimenteren. Zij hebben deze resultaten dus niet bereikt door het systeem, maar ondanks het systeem. Hoe kun je de waarde van een gebouw beoordelen als je er niets over weet?

We zijn een beetje verdwaald, laten we teruggaan naar de evaluatie criteria.

O. K.: Een architect ontwerpt niet alleen gebouwen, dat is een taak die een tekenaar kan doen. De architect moet rekening houden met alle dingen die ik reeds heb genoemd: de sociaal-economische, fysieke en technische details. En hij voegt zijn individualiteit toe, zijn creativiteit: dingen anders doen dan anderen.

Lees ook op Novastan: Oezbekistan: restauratie mahallahs en te gelde maken in plaats van vernietigen, een noodzaak voor toerisme

Alles wat buiten dit kader valt is het werk van de ontwerpers. Als je niet afvraagt waarom en hoe je gebouw anders moet zijn dan het bestaande of dan je collega zich voorstelt, dan ben je gewoon een ontwerper. Een architect is in de eerste plaats een denker.

Veel Sovjetgebouwen in Oezbekistan hebben deze elementen?

O. K.: Toen ik buitenlandse vrienden rondleidde in de stad, telde ik een dertigtal interessante gebouwen die na 1917 waren opgetrokken. En ik weet dat er nog veel meer zijn, niet alleen in Tasjkent, maar ook in Samarkand en Bukhara.

Deze dertig gebouwen zijn geen geplande gebouwen?

O. De meesten van hen zijn dat niet.

Waren er plannen?

O. K.: Alleen de woongebouwen zijn op maquette gebouwd. Voor het grootste deel zijn al deze gebouwen openbaar en, hoewel ze zijn opgetrokken uit standaardblokken, zijn sommige ervan nog zeer origineel.

Welke, bijvoorbeeld?

O. K.: Er zijn veel interessante gebouwen in het Akademgorodok district. Je kunt ze beetje bij beetje ontdekken door naar de "Tchimgan" winkel te gaan. Er zijn daar veel fascinerende gebouwen, waaronder alle onderzoeksinstituten en andere.

Er is ook dit gebied, dat ik vroeger haatte en nu liefheb, dat zich uitstrekt van Nukus Street tot de luchthaven. Dit zijn de projecten van de architect Andrei Kossinski, die door critici en Duitse architecten is geprezen.

Laten we teruggaan naar de architectuur van de Sovjet-Unie. Sommige van de gebouwen, zoals de unieke radio- en televisietoren, staan op de lijst van toeristische attracties in Oezbekistan. Dit is de erfenis van de Sovjet architectuur. Maar waarom was Dom Kino, die vernietigd werd, niet één van hen?

O. Eigenlijk was de hele plek een mislukking. Ik ben niet de enige die er zo over denkt, Askarov, een van de grootste architectuurspecialisten, denkt er ook zo over. Stel je voor dat je over de Karimovlaan loopt van TsUM naar de kruising met "Pakhtakor". Er zijn zoveel bomen op de weg, dat je Dom Kino nauwelijks zou zien. Bovendien was het gebouw horizontaal laag, het ligt in het dal, wat een handicap is: men zag het niet. De gebouwen lijken op dit punt te zijn afgebroken, alleen duidelijk zichtbaar vanuit een zeer uitgesproken perspectief.

Hoewel ik het interieur en de indeling van Dom Kino hogelijk waardeer, kan ik niet hetzelfde zeggen over de buitenkant van het gebouw. Dit is echter mijn persoonlijke mening en ik begrijp dat niet iedereen die deelt. Toch is het in het geval van dit gebouw jammer dat de mensen niet meer waarde hechten aan hun geschiedenis.

Natuurlijk had dit gebouw behouden moeten blijven. Het was een uniek gebouw in Tasjkent, ook al was het niet helemaal uitzonderlijk. In feite zou het juister zijn te zeggen dat het geen uniek gebouw was, maar een interessant gebouw. Het was een interessant gebouw voor Tasjkent.

Jean Nouvel, een van 's werelds grootste architecten, zei: "Het is niet erg als een van mijn gebouwen wordt verwoest en er iets anders voor in de plaats wordt gebouwd. Dat is de houding van een zeer realistisch en evenwichtig mens: wat er ook gebeurt, de vooruitgang gaat vooruit.

Bobir Klychev: De lijst van het erfgoed van de Sovjet-Unie omvat een groot aantal gebouwen: sommige staan er nog, andere zijn verdwenen en weer andere zijn slecht gerestaureerd. Bijvoorbeeld het Zeravshan winkelcentrum op de Champs Elysées van Tasjkent.

Om te begrijpen wat het tot een interessant gebouw maakt, moet je naar het oorspronkelijke ontwerp kijken en de archiefphoto's vinden. In de eerste plaats heeft het een zeer eigentijdse stijl met behoud van een Oezbeekse geest: het is een imitatie van een iwan, een binnenplaats met een fontein in het midden. Het is zeer succesvol.

Maar het is herbouwd in alucobond en graniet. Ze voegden al die lantaarnpalen toe en veranderden het in een "kasteel van Versailles".

Welke andere gebouwen kunnen we aan deze lijst toevoegen waar Tasjkent trots op zou moeten zijn?

O. K.: Er zijn ongeveer 50 van dergelijke gebouwen in heel Oezbekistan, waarvan de meeste in Tasjkent. Persoonlijk zou ik het poppentheater, het geschiedismuseum en het voormalige Lenin museumgebouw noemen. Als je van het metrostation Milliy Bog naar het metrostation Khamza gaat,

kom je een rechthoekig gebouw tegen dat heel gewoon is. Er is ook de radio- en televisietoren en de bioscoop Panorama.

Er is ook het "Jemchug" flatgebouw, waar iedereen al van houdt, de "blauwe koepels", de rectoraatstoren van de Universiteit van Tasjkent, nu omgedoopt tot "Nationale Universiteit", evenals q B. K.: Het gebouw waar het kabinet van ministers was gehuisvest voor het werd gerestaureerd, op het Onafhankelijkheidsplein. Het stond vroeger op V-vormige zuilen, maar een aanslag vernielde die en het gebouw werd gesloten. De huizen die zich uitstrekken van het kruispunt van Beaubourg en Noukous tot aan de luchthaven, gebouwd door Andrei Kossinski, zijn ook een bezoek waard, evenals het circus en de Chorsu-markt met zijn omgekeerde kom.

O. K.: Er is ook de gesloopte "Foton" fabriek, met zijn rotonde waarin keukens waren ondergebracht. Het dateert zeker uit het constructivistische tijdperk, maar het verdient het vermeld te worden. Er is ook het Chorsu Hotel, dat vroeger Moskou heette, en het Hamid Alimjan Plein, met zijn torens. Tenslotte zijn er nog het Paleis van de Vliegtuigfabrikanten en het Yubileyn Sportpaleis.

Ik sta voor deze gebouwen, die naar men zegt mooi, interessant en origineel zijn. Hoe kan ik het werk van de beeldhouwer, de architect, de ontwerper en het hele team achter dit gebouw waarderen?

O. K.: Je huis is altijd je beeld. Hoe hoger je status in de maatschappij, hoe duidelijker dit zal zijn, zonder dat je het zelfs hoeft voor te mengen. Mooie voorwerpen komen van dezelfde plaats als grote literatuur, als goed design, als meesterlijke poëzie, als culinaire kunst, enzovoort. We prediken elk onze eigen religie, we drukken uit wat we waardevol vinden. Maar wij leggen deze mening aan niemand op: alleen wie dat wil, wordt uitgenodigd ons te volgen.

De schilder die een schilderij maakt en het aan de muur hangt, dwingt niemand om het als een meesterwerk te beschouwen. Hij zoekt alleen degenen die zijn standpunt delen. Dit is de natuurlijke positie van iedere schilder en iedere creatieveling, of het nu een componist, een balletmeester of een architect is.

Hoe ontwikkelen en analyseren wij dit advies? Wat moeten we doen om deze gedachte te ontwikkelen?

O. K.: Je moet blijven analyseren. Je moet meer observeren en altijd analyseren wat je observeert.

Je bent een utopist, Ulugbek. Denkt u werkelijk dat veel mensen gaan zitten en zich afvragen: "Onze zendtoren is niet alleen een toren, maar ook een kunstwerk"?

O. K.: Sociale concurrentie in de samenleving zal altijd een realiteit zijn. Zodra iemand wat meer verdient, zal hij proberen zich meer te veroorloven. Dit verschijnsel doet zich niet alleen voor in onze samenleving, maar ook in het Westen, waarmee wij ons vergelijken.

Westerlingen ervaren dezelfde situatie. Maar dat belet niet dat er ook non-conformisten zijn. Zo kunnen we terugkeren naar de utopie: er zal altijd een ongewijzigd percentage non-conformisten zijn. Het bestaat al in een embryonaal stadium.

B. K.: Wat is ons probleem? Het is dat onze opvatting van schoonheid in het paleis is. Als we een huis bouwen, maken we er een paleis van, een stadhuis - een paleis, een school - een paleis... We maken van alles een paleis. Naar onze mening, zou de ideale stad bedekt moeten zijn met Taj Mahal.

O. K.: Er is hier sprake van een massaal en totaal "egalitarisme". Het bestond al in de Sovjettijd en is nu uitgegroeid tot ongelooflijke proporties. In het verleden dachten we allemaal hetzelfde, we stonden allemaal op hetzelfde niveau, dat is nu naar beneden bijgesteld.

Niettemin beschikken de mensen nu over meer informatie, hebben zij meer rechten, vrijheden en garanties. Ze zijn veeleisender geworden. De situatie is dus: iedereen wil leven zoals in het Westen, maar we hebben nog niet begrepen dat we daarvoor moeten werken.

Darina Solod (Interview en redactie), Dilnara Radjapova (Transcriptie) en Rakhim Kalybayev (Fotografie)

Vertaald uit het Russisch door Camille Calandre

Bewerkt door Etienne Combier